

ВІДГУК

**офіційного опонента Матвієнко Ольги Василівни,
доктора педагогічних наук, професора,
завідувачки кафедри психології, педагогіки і туризму
Київського національного лінгвістичного університету
на дисертацію Бейліс Наталії Василівни
«Розвиток німецькомовної освіти в загальноосвітніх закладах України в
XX – на початку XXI столітті», представлену на здобуття наукового
ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 –
загальна педагогіка та історія педагогіки.**

Інтеграція України в європейський освітній простір передбачає співвіднесення національної освіти з загальноєвропейськими стандартами. Виразною тенденцією розвитку освіти у країнах ЄС є підвищення вимог до навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти як засобу міжкультурного, ділового та особистого спілкування. Цей процес є одним з актуальних завдань державного рівня, вимагає перегляду, переосмислення, узагальнення й врахування кращого історичного досвіду розвитку іншомовної освіти, зокрема німецькомовної, за умови осучаснення цілей, змісту і технологій.

Своєрідною дорожньою картою євроінтеграційного поступу й оновлення цієї освітньої галузі є: Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, ратифіковані Україною у 2003 році документи з них (Common European Framework for Languages); закони України «Про засади державної мовної політики» (2012 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.); Концепція мовної освіти України (2012 р.), Концепція «Нова українська школа» (2016 р.) та ін.

Аналіз історичної генези німецькомовної освіти в Україні у період з 1991 по 2018 рр. свідчить про наявність кореляції між підвищенням її якості та оновленням цілей, змісту й методик навчання німецької мови. Такі зміни детермінувалися не тільки певними нормативними документами, але й практикою вдосконалення державного освітнього стандарту іноземних мов,

створенням осучаснених підручників німецької мови, підвищенням рівня підготовленості вчителів до виконання професійних функцій, впровадженням результатів наукових досліджень українських учених у царині модернізації іншомовної освіти.

Аналіз стану шкільної освіти у країнах ЄС, проведений Європейською Комісією у 2013 р. крізь призму освітньої політики у галузі навчання іноземних мов, зорієнтованості навчального процесу та змісту освіти на формування у молоді іншомовної ключової компетентності, спроможності та готовності вчителів до якісного і ефективного навчання, засвідчують позитивну динаміку у цій галузі, як у світі так і Україні зокрема. Країна, демонструючи значні досягнення на шляху удосконалення навчання іноземних мов і шкільної освіти в цілому, накопичила успішний досвід, який безперечно є цінним для України в умовах модернізації національної освіти. Тому, дисертаційне дослідження Н. В. Бейліс є актуальним для національної педагогічної науки і практики.

Відповідно погоджуємося з дисертанткою стосовно того, що зазначена проблема досі не отримала належного висвітлення у вітчизняній педагогічній науці, а тому її дослідження є на часі. На сьогодні у науковому педагогічному доробку в Україні відсутній гносеологічний аналіз напрямів та сутності іншомовної та німецькомовної освіти, зокрема на рівні загальноосвітньої школи на засадах системності, що засвідчує наукову новизну і практичну значущість представленої дисертації.

Усвідомлення актуальності тематики, що розробляється, надало автору можливість на основі валідної методології грамотно визначити об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження. Валідна методологія наукового дослідження Н.В. Бейліс забезпечує вірогідність наукових тверджень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Цей висновок підтверджується обговоренням отриманих результатів на міжнародних науково-практичних конференціях та значною, для рівня кандидатської

дисертації кількістю опублікованих автором праць з тематики дослідження (27 одноосібних публікацій), у тому числі і у зарубіжжі.

Проведена експертиза дисертаційного дослідження переконливо доводить, що структура дисертації Н.В. Бейліс відображає послідовність виконання завдань, сформульованих автором для вирішення досліджуваної проблеми. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, додатків. Останні вміщують цінний матеріал для практичного використання результатів дослідження.

Для реалізації першого завдання Н.В. Бейліс у першому розділі дисертації «Теоретико-методологічні засади розвитку німецькомовної освіти в загальноосвітніх школах України в кінці ХХ – на початку ХХІ століття» на основі аналізу наукової теорії з проблеми дослідження розкрила позиції українських та частково зарубіжних, переважно, європейських і німецьких науковців щодо німецькомовної освіти на тлі трансформацій сучасної школи.

До позитиву дисертації слід віднести системність в аналізі джерельної бази дослідження, що було досягнуто завдяки збору доробку науковців - попередників, законодавчих документів України і Європейського Союзу в умовах євроінтеграції, збору і аналізу документів архівних і бібліотечних фондів України. У першому розділі дисертантка також вирішує друге завдання дослідження і обґрунтовує періодизацію розвитку німецькомовної освіти в загальноосвітніх школах України в кінці ХХ – на початку ХХІ століття. Безперечним здобутком авторки є визначення критеріїв та представлення динаміки процесу формування системи у форматі трьох періодів: «Культивування в освіті ідей гуманізації й гуманітаризації національної німецькомовної освіти учнів загальноосвітньої школи на державному і регіональному рівнях (1991-1999 рр.) ;

«Концептуалізація іншомовної освіти на основі Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, зародження практики особистісно

орієнтованого німецькомовного навчання в загальноосвітніх школах України (2000-2009 рр.);

«Подальший розвиток практики опанування учнями цінностями національної і німецької культур в євроінтеграційному вимірі їх єдності й на особистісному рівні (2010-2018 рр.), які детально охарактеризовано у дисертації у підпунктах 1.1, 1.2, 1.3 та 2.2.

Дослідниця приділяє значну увагу німецькомовній компетентності учнів, визначаючи структурні компоненти такого процесу формування використовуючи для цього науковий дискурс дослідників даної проблеми, що дало змогу розв'язати наступні дисертаційні завдання.

Слід вітати широке використання дисертантом таблиць і рисунків для посилення презентації результатів виконання першого і наступних завдань.

Другий розділ «Зміст, організаційні форми і методи німецькомовної освіти в загальноосвітніх школах України в кінці ХХ – на початку ХХІ століття: прогнозування розвитку», забезпечив виконання третього і четвертого завдань дисертаційного дослідження, яке передбачало характеристику змісту, організаційних форм і методів німецькомовної освіти в загальноосвітніх школах України в період з 1991 по 2018 роки задля моделювання її подальшого розвитку, а також для виявлення основних тенденцій розвитку німецькомовної освіти в Україні в досліджуваний період.

Вирішення цих завдань авторка здійснює з допомогою проектування моделі розвитку німецькомовної освіти в загальноосвітніх школах України, використовуючи найуспішніший історичний досвід і враховуючи деструктивні фактори даного досвіду, що представлений у підпункті 2.3. Авторські висновки лягли в основу для створення моделі, представленої у підпункті 2.1, на рис.2.1, ст. 109. На увагу заслуговує авторська модель яка може бути використана розробниками освітньої політики в Україні, (не знаємо чому вона відсутня в авторефераті) хоча зазначена модель, на наш погляд, потребує більш детальної характеристики у тексті дисертації та автореферату.

Далі авторка досить логічно: на основі еволюції змісту і технологій навчання німецької мови, об'єктивно і всесторонньо визначає і обґрунтовує тенденції розвитку німецькомовної освіти в Україні у визначений період, що забезпечило виконання четвертого завдання дисертаційного дослідження, яке передбачало виявлення основних тенденцій.

Варто вітати практико-зорієнтованість рецензованої дисертації. Третій розділ «Перспективи розвитку німецькомовної освіти в закладах загальної середньої освіти України» забезпечив представлення перспектив використання історичного досвіду у царині німецькомовної шкільної освіти з проекцією на майбутній її розвиток в Україні, що відповідає завданню 5. Заклавши платформу для використання, шляхом аналізу перспектив оновлення змісту навчання німецької мови на етнокультурному рівні, а також враховуючи особистісно-орієнтований характер методик викладання німецької мови шкільної освіти в Україні (підрозділ 3.1.), дисертантка, на основі визначених критеріїв провела прогностичний аналіз заявленої проблеми, вийшовши на практичні рекомендації щодо модернізації німецькомовної освіти в закладах середньої освіти України. Рівневий характер рекомендацій забезпечує цільове донесення ідей до ключових груп зацікавлених осіб.

Здобутки дисертаційного дослідження акумулюються у висновках, обґрунтованість яких не викликає сумніву з огляду на змістовність здійсненої наукової розвідки, яка характеризується як науковою значущістю, так і практичною корисністю.

Представлені у дисертації додатки суттєво розширюють уявлення як про масштабність роботи, так і про її завершеність, а отже є доцільними.

Зміст автореферату й основних положень дисертації ідентичні.

Оцінюючи загалом позитивно дисертаційну роботу Н.В. Бейліс, у контексті наукової дискусії висловлюємо такі зауваження і побажання:

1. Як зазначалося вище, здобутком дисертантки є розроблення авторської періодизації німецькомовної освіти в загальноосвітніх школах України в кінці ХХ – на початку ХХІ століття у форматі трьох періодів. Водночас, дисертант, на нашу думку, не привела у відповідність критерії, на основі яких була розроблена зазначена періодизація. Зокрема, до критеріїв віднесено: «олюднення національної системи освіти, і німецькомовної зокрема; дидактична і методична забезпеченість особистісно орієнтованого характеру німецькомовної освіти; розвинутість гуманістичних форм і методів німецькомовної освіти в Україні; зв'язок німецькомовної освіти з українською і німецькою культурами», ст.61. На нашу думку, зокрема історичний, нормативний, змістовий і організаційний критерії є основоположними для авторської періодизації.

2. Авторська Прогностична модель розвитку німецькомовної освіти у закладах середньої освіти України (ст.109, рис.2.1) покликана презентувати процес накопичення компетентності на засадах цілісності крізь призму інтеграції взаємопов'язаних та взаємообумовлених складових. Разом з тим вважаємо, що моделі бракує виходу на кінцевий результат – компетентність німецької мови у випускників загальноосвітніх закладів України, про що йдеться у дисертації.

3. Дискусійними, на наш погляд, є два аспекти, які стосуються тенденцій, виокремлених дисертанткою. По-перше, вважаємо, що була б доцільною їх рівномірна проекція на усі періоди авторської періодизації. Очевидним є те (і це відображено у дисертації), що кожен період характеризується певними акцентами у вивченні німецької мови, тож логічнішим було б виокремлення тенденцій для кожного періоду.

По-друге, намагаючись зробити проекцію тенденцій на увесь період дослідження, Н.В. Бейліс запропонувала, на наш погляд, занадто загальне їх формулювання, адже і формування освітньої політики, і фінансування, і вплив

громадських організацій є обов'язковими елементами будь-якого освітнього процесу у будь-який час, а тому не в повній мірі відображена сама сутність іншомовної, а й зокрема німецькомовної шкільної освіти в Україні.

4. Дисертація виграла б у разі представлення чинників, які актуалізують тему дослідження – йдеться про формулювання низки суперечностей, зокрема, таких, як, наприклад визнаними європейською спільнотою досягнень окремих країн в навчанні іноземних мов і зокрема німецької мови в загальноосвітніх закладах освіти та рівнем їх узагальнення як вітчизняною так і зарубіжною педагогічною наукою тощо.

По-друге, Н. В. Бейліс, використавши всього 19 джерел іншомовної літератури, не оперлася і не здійснила порівняльного аналізу даної наукової проблеми із напрацюванням іноземних учених, як на теоретичному так і практичному рівнях.

По – третє, дослідниця, використавши методи проєкції та порівняння, могла переконливо довести тотожність траєкторій розвитку освіти у кордонах України та країнах ЄС у вимірі навчання німецької мови.

Загальний висновок

Висловлені зауваження і побажання не є принциповими для загальної високої оцінки дисертації. Проведений аналіз дає підстави зробити загальний висновок: за актуальністю та змістом, обсягом та якістю оформлення, сукупністю отриманих результатів, науковою новизною, теоретичною і практичною значущістю, достовірністю і повнотою висвітлення їх у публікаціях дисертація *«Розвиток німецькомовної освіти в загальноосвітніх закладах України в ХХ – на початку ХХІ столітті»*, відповідає паспорту обраної спеціальності та вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор – Бейліс Наталія Василівна –

заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

4 вересня 2020 року.

Офіційний опонент:
доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри психології,
педагогіки і туризму

О. В. Матвієнко

